

INGLIZ TILINI BOSHQA TILDA SO‘ZLASHUVCHILARGA O‘QITISHNING NAZARIY VA AMALIY JIHATLARI

Roziqova Ma'mura

G'ijduvon agrotexnologiyalari texnikumi o'qituvchisi.

E-mail: roziqovamamura771@mail.com

Annotatsiya: *Ushbu maqolada ingliz tilini boshqa tilda so'zlashuvchilarga o'qitishning nazariy va amaliy jihatlari tahlil qilinadi. Ingliz tilining global mavqei, uni o'rganishning ijtimoiy, iqtisodiy va madaniy ahamiyati keng yoritilgan. Shuningdek, zamonaviy metod va yondashuvlar, innovatsion texnologiyalardan foydalanish imkoniyatlari hamda o'quvchilarda uchraydigan muammolar va ularni bartaraf etish yo'llari ko'rsatib berilgan. Maqolada o'qituvchining kasbiy kompetensiyalari ham alohida tahlil qilinadi.*

Kalit so'zlar: *Ingliz tili, chet tili, TESOL, ESL, lingvafranka, kommunikativ metod, texnologiyalar, madaniyatlararo muloqot, ta'lim, metodika.*

Abstract: *This article analyzes the theoretical and practical aspects of teaching English to speakers of other languages. The global role of English, as well as its social, economic, and cultural significance, is highlighted. Modern teaching methods and approaches, opportunities for using innovative technologies, and the challenges faced by learners along with ways to overcome them are discussed. Special attention is given to the professional competencies of teachers.*

Keywords: *English language, foreign language, TESOL, ESL, lingua franca, communicative method, technologies, intercultural communication, education, methodology.*

Аннотация: *В данной статье анализируются теоретические и практические аспекты преподавания английского языка лицам, говорящим на других языках. Раскрывается глобальная роль английского языка, его социальное, экономическое и культурное значение. Также рассматриваются современные методы и подходы, возможности использования инновационных технологий, а также проблемы, возникающие у обучающихся, и пути их преодоления. Отдельное внимание уделяется профессиональной компетенции преподавателя.*

Ключевые слова: *английский язык, иностранный язык, TESOL, ESL, лингва франка, коммуникативный метод, технологии, межкультурная коммуникация, образование, методика.*

KIRISH

Globallashuv jarayonida ingliz tili xalqaro muloqotning eng muhim vositasi sifatida tan olingan. Bugungi kunda u ilm-fan, texnologiya, iqtisodiyot, biznes, ta'lim va madaniyat sohalarida universal tilga aylangan. Shu sababli ingliz tilini boshqa tilda so'zlashuvchilarga o'rgatish masalasi tilshunoslik, metodika va pedagogikaning eng

dolzarb yo'nalishlaridan biri hisoblanadi. TESOL (Teaching English to Speakers of Other Languages) va ESL (English as a Second Language) sohalari bu jarayonning nazariy va amaliy asoslarini tashkil etadi.

1. Ingliz tilining global mavqeini ilmiy asoslash

Ingliz tilining xalqaro miqyosda keng tarqalishi tarixiy, siyosiy va iqtisodiy omillar bilan bevosita bog'liqdir. Britaniya imperiyasining XIX–XX asrlardagi kengayishi, AQShning global siyosiy va iqtisodiy yetakchilikka erishuvi hamda ilmiy-texnik taraqqiyot jarayonida ingliz tilining qo'llanilishi uning global til sifatidagi mavqeini mustahkamladi. Bugungi kunda ingliz tili 1,5 milliarddan ortiq inson tomonidan ona tili yoki chet tili sifatida o'rganilmoqda.

Ilmiy nuqtai nazardan, ingliz tili lingvafranka – ya'ni turli millat vakillari o'rtasidagi muloqot tili sifatida qaraladi. Bu holat, ayniqsa, xalqaro konferensiyalar, ilmiy nashrlar, internetdagi axborot oqimida yaqqol namoyon bo'ladi. Natijada ingliz tilini o'rgatish nafaqat til bilimi, balki madaniyatlararo muloqot kompetensiyasini shakllantirishni ham o'z ichiga oladi.

2. Ingliz tilini o'rganishning ijtimoiy, iqtisodiy va madaniy ahamiyati

Ingliz tilini bilish bugungi kunda shaxsning ijtimoiy mavqei va kasbiy faoliyatida muhim rol o'ynaydi. U xalqaro oliy ta'lim tizimida o'qish, ilmiy izlanishlar olib borish, xorijiy mamlakatlarda ishlash imkoniyatlarini kengaytiradi. Ayniqsa, zamonaviy iqtisodiy integratsiya sharoitida ingliz tilini bilish kadrlarning mehnat bozorida raqobatbardoshligini ta'minlaydi.

Madaniy jihatdan ingliz tili global axborot oqimiga kirish imkonini beradi. Internet resurslarining 60 foizdan ortig'i ingliz tilida bo'lgani uchun, undan bevosita foydalanish, yangi bilimlarni o'zlashtirish, ilmiy va badiiy asarlarni aslida o'qish shaxsning intellektual dunyoqarashini kengaytiradi. Shu sababli ingliz tilini boshqa tilda so'zlashuvchilarga o'rgatish jarayoni nafaqat lingvistik, balki madaniy va ijtimoiy vazifalarni ham bajaradi.

3. Ingliz tilini boshqa tilda so'zlashuvchilarga o'qitish metodlari

Til o'qitish metodlari tarixiy rivojlanish davomida turlicha shakllangan. Hozirgi kunda quyidagi metodlar keng qo'llanilmoqda:

- Grammatik–tarjima metodi – grammatik qoidalarni tushuntirish va matnlarni tarjima qilish orqali til o'rgatiladi. Uning afzalligi – nazariy bilimlarni mustahkamlash, ammo amaliy muloqot imkoniyatlari cheklangan.

- Kommunikativ metod – o'quvchilarni real muloqot vaziyatlariga jalb etib, amaliy nutqiy ko'nikmalarni rivojlantirishga qaratilgan.

- Task-based learning – o'quvchilar amaliy vazifalarni bajarish orqali tilni o'zlashtiradilar. Bu usul ularning ijodkorligi va mustaqil fikrlashini rivojlantiradi.

- Immersion (til muhitiga sho'ng'ish) – ingliz tili tabiiy muhitda qo'llanilib, o'quvchi tilni bevosita tajriba orqali egallaydi.

- Blended learning – an'anaviy ta'lim va onlayn ta'limni uyg'unlashtirgan holda samarali natijaga erishish imkonini beradi.

• CLIL (Content and Language Integrated Learning) – fan va tilni integratsiya asosida birgalikda o'qitish bo'lib, ayniqsa akademik mavzularda samarali hisoblanadi.

4. O'quvchilarda uchraydigan muammolar va ularni bartaraf etish yo'llari

Ingliz tilini o'rganish jarayonida o'quvchilar ko'plab qiyinchiliklarga duch keladilar. Ularning eng asosiylari quyidagilardan iborat:

- Fonetik muammolar – talaffuzdagi farqlar, tovushlarni to'g'ri talaffuz qilmaslik.
- Grammatik qiyinchiliklar – ingliz tilidagi zamonlar tizimi, fe'llar boshqaruvi va sintaksis murakkabligi.
- Leksik to'siqlar – so'z boyligining yetarli emasligi, sinonim va antonimlarni farqlashdagi qiyinchiliklar.
- Madaniy tafovutlar – ingliz tilida qo'llaniladigan ibora va metaforalarning milliy mentalitetga xos bo'lmaganligi.
- Motivatsiya muammolari – uzoq davom etuvchi o'quv jarayonida o'quvchilarning qiziqishi pasayishi.

Ushbu muammolarni yengib o'tish uchun o'qituvchilar individual yondashuv, ko'rgazmali vositalar, multimedia texnologiyalari va interaktiv metodlardan keng foydalanishi lozim.

5. Zamonaviy texnologiyalar va innovatsion yondashuvlar

Axborot texnologiyalarining rivojlanishi ingliz tili ta'limida yangi imkoniyatlarni yaratdi. Onlayn platformalar, mobil ilovalar, sun'iy intellekt asosidagi dasturlar va masofaviy ta'lim vositalari til o'rganishni yanada samarali va qulay qildi.

- Onlayn platformalar (Duolingo, Coursera, Quizlet) – o'quvchilar uchun qo'shimcha mashqlar va resurslarni taqdim etadi.
- Multimedia vositalari (video, audio, animatsiya) – tinglab tushunish va talaffuz ko'nikmalarini rivojlantirishga yordam beradi.
- Interaktiv dasturlar (Kahoot, Mentimeter) – dars jarayonini jonli va qiziqarli qiladi.
- Sun'iy intellekt vositalari – chat-botlar, virtual o'qituvchilar orqali mustaqil mashqlarni bajarish imkonini beradi.
- Masofaviy ta'lim – geografik cheklovlarsiz, istalgan joyda va vaqtda tilni o'rganish imkoniyatini beradi.

6. O'qituvchining roli va kasbiy kompetensiyalari

Zamonaviy ingliz tili o'qituvchisi nafaqat bilim beruvchi, balki fasilitator, motivator va yo'l-yo'riq ko'rsatuvchi shaxs bo'lishi lozim. Shu bois undan quyidagi kompetensiyalar talab etiladi:

- Til bilimdonligi – grammatik, leksik va fonetik bilimlarga chuqur ega bo'lish.
- Pedagogik mahorat – o'quvchilarga individual yondashuvni tanlay olish.
- Madaniyatlararo muloqot kompetensiyasi – turli millat vakillari bilan samarali ishlash ko'nikmasi.
- Motivatsion liderlik – o'quvchilarni rag'batlantirish, ularda til o'rganishga bo'lgan qiziqishni uyg'otish.

- Texnologik savodxonlik – zamonaviy raqamli vositalardan unumli foydalanish.

Xulosa va amaliy tavsiyalar

Ingliz tilini boshqa tilda so'zlashuvchilarga o'qitish murakkab va ko'p qirrali jarayon bo'lib, nafaqat lingvistik bilimlarni, balki madaniyatlararo muloqot, mustaqil o'rganish va ijodkorlik ko'nikmalarini ham shakllantiradi. Samarali natijaga erishish uchun quyidagi tavsiyalar muhim ahamiyat kasb etadi:

- Metodik yondashuvlarni uyg'unlashtirish – an'anaviy va innovatsion metodlarni birlashtirish.

- Interaktiv va texnologik vositalardan samarali foydalanish.
- O'quvchilarda mustaqil ta'lim ko'nikmalarini rivojlantirish.
- Til o'rganishni madaniyat va real hayotiy vaziyatlar bilan uyg'unlashtirish.

Shunday qilib, ingliz tilini samarali o'rgatish orqali yoshlarning global dunyodagi raqobatbardoshligini ta'minlash, ularni zamonaviy kasb-hunarlar, fan va texnologiyalar sohasida muvaffaqiyatga erishishga tayyorlash mumkin.

FOYDALANILGAN DABIYOTLAR:

1. Brown, H. Douglas. Principles of Language Learning and Teaching. Pearson Education, 2014.
2. Harmer, Jeremy. The Practice of English Language Teaching. Pearson Longman, 2015.
3. Richards, Jack C., and Theodore S. Rodgers. Approaches and Methods in Language Teaching. Cambridge University Press, 2014.
4. Crystal, David. English as a Global Language. Cambridge University Press, 2003.
5. Nunan, David. Task-Based Language Teaching. Cambridge University Press, 2004.
6. Cook, Vivian. Second Language Learning and Language Teaching. Routledge, 2016.
7. Larsen-Freeman, Diane, and Marti Anderson. Techniques and Principles in Language Teaching. Oxford University Press, 2011.